

2. Зинько Е. В. Соотношение характеристик самооценки и уровня притязаний. Часть 1. Самооценка и её параметры / Е. В. Зинько // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27. – №3. – С. 18 – 30.
3. Кон И. С. Психология ранней юности : Кн. для учителя / И. С. Кон . – М. : Просвещение, 1989. – 255 с.
4. Кузміна О. В. Моральний світ та ціннісні орієнтації старшокласників загальноосвітніх шкіл - інтернатів – основні складові їхньої життєвої компетентності / О. В. Кузміна // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 3. – С. 75 – 85.
5. Ліфарєва Н. В. Психологія особистості : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Н. В. Ліфарєва. – К. : ДУ, 2003. – 240 с.
6. Рувинский Л. И. Психология самовоспитания : Учеб. пособ. по спец. курсу для студ. пед. ин-тов / Л. И. Рувинский, А. Е. Соловьева. – М. : Просвещение, 1982. – 143 с.
7. Семин В. Н. Зависимость уровня притязания школьников от их социометрического статуса / В. Н. Семин // Вопросы психологии волевой активности личности и коллектива : межвуз. сб. науч. трудов / Рязанский гос. пед. ин-т. – Рязань : Б. и., 1984. – 122 с.
8. Скрипченко О. В. Особливості розвитку особистості у ранньому юнацькому віці [Електронний ресурс] / О. В. Скрипченко. – режим доступу: http://pidruchniki.ws/15691016/psihologiya/osoblivosti_rozvitku_osobistosti_rannomu_yunatskomu_vitsi_
9. Ткачова Л. Ф. Вплив рівня самооцінки на емоційну сферу розвитку особистості підлітка / Л. Ф. Ткачова // Соціальні технології : Акт. проблеми теорії і на практика: зб. Наук. праць.. – Вип. 15. – Запоріжжя, 2010. – С. 196 – 200.

Погрібна Ю.О.

Проблема визначення сформованості творчої уяви у дітей молодшого шкільного віку

На сьогодні проблема вивчення сформованості творчої уяви у діяльності людини набуває все більшої **актуальності**, адже у теперішньому, швидко мінливому світі найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нових ідей і задумів, нових підходів, нових рішень.

Дослідженням проблеми творчої уяви займалися багато відомих науковців та видатних психологів, таких як С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, Д. Б. Ельконін, Ф.Р. Філатов, С.Д. Максименко, Є.П. Ільїн, В.А. Моляко, А.В. Петровський, І.В. Страхов, А.М. Зимичев, О.М. Дяченко, П.А. М'ясоїд, Т.І. Ахмедов та ін.

Для розуміння сформованості творчої уяви учнів ми проаналізували психолого-педагогічну та довідкову літературу з метою визначення понять «уява», «творчість».

С.Л. Рубінштейн говорить про те, що «як істоти дієві, люди не тільки споглядають і пізнають, але й змінюють світ, перетворюють його. Для того щоб перетворювати дійсність на практиці, потрібно вміти перетворювати її і подумки. Цю потребу і задовольняє уява[6,с.295]».

У Сучасному тлумачному психологічному словнику уява характеризується як «частина свідомості особистості, у якій своєрідно і неповторно відбивається зовнішній світ, та яка дозволяє програмувати не тільки майбутню поведінку, але й уявляти можливі умови в яких ця поведінка буде здійснюватися[10,с.560]».

М'ясоїд П.А. розглядає уяву як «процес створення індивідом наочних образів, як внутрішню активність, за допомогою якої він здійснює випереджувальне відображення дійсності, розширює виднокруг свого життя. Якщо мнемічний образ несе в собі минуле індивіда, перцептивний – теперішнє, мислительний – невідоме, то образ уяви – невідоме майбутнє [5,с. 322]».

Е. В. Ільєнков пише, що сутність уяви полягає в умінні «схопити» ціле раніше частини, в умінні на основі окремого натяку, тенденції збудувати цілісний образ. Відмінною особливістю уяви є своєрідний «відліт від дійсності», коли на основі окремої ознаки реальності будується новий образ, а не просто конструюються і перебудовуються наявні уявлення, що характерно для функціонування внутрішнього плану дій [4].

Щодо визначення поняття творчість, Л.С. Виготський визначає його як «таку діяльність людини, яка створює щось нове, все одно, чи буде це створене творчою діяльністю якою-небудь річчю зовнішнього світу або відомою побудовою розуму або почуття, що живе і що виявляється тільки в самій людині [1,с.5]».

В.В. Зеньковський розглядає творчість як «творення нового і прекрасного, що протистоїть руйнації, шаблонам, банальності, відсталості, наповнює життя радістю, збуджує потребу в знанні, роботу думки, вводить людину в атмосферу вічного пошуку [3,с.40]».

В.Н. Дружинін характеризує творчість як один із видів діяльності людини, що сприяє пошуку нового, оригінального, нетипового, забезпечує прогрес суспільного розвитку людства[2].

Таким чином, якщо узагальнити дані визначення, можна зробити висновок, що творчість - це продуктивна діяльність людини, здатна породжувати якісно нові матеріальні й духовні цінності, а уява є процесом створення людиною на основі досвіду образів предметів, яких вона ніколи ще не сприймала, своєрідною формою відображення людиною дійсності, в якій виявляється активний випереджальний характер пізнання нею світу.

Уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту - результату творчості, є необхідним компонентом творчої діяльності.

Розрізняють мимовільну і довільну, відтворюючу і творчу, абстрактну і конкретну уяву, а також фантазію і мрію.

Творча уява — це психічний процес створення людиною зовсім нового, досі не існувавшого, оригінального образу на основі раніше набутих конкретно-чуттєвих вражень. Творча уява вимальовує нові, оригінальні образи та ідеї. Саме вона становить основу людської творчості[8].

Метою нашого дослідження є визначення стану сформованості творчої уяви молодших школярів з огляду на показники рівнів її сформованості на даному етапі розвитку дитини з боку батьків та вчителя.

Молодший шкільний вік охоплює період з 6-7 до 10-11 років. На протязі цього відрізка часу продовжують свій розвиток та формування основні пізнавальні властивості і процеси (сприймання, увага, пам'ять, уява, мислення і мовлення). Наприкінці його вони перетворюються на вищі психічні функції, яким властива довільність і опосередкованість. Цьому сприяють основні види діяльності дитини цього віку у школі і вдома: навчання, спілкування, гра, художня діяльність, праця та ін.[7].

Основна тенденція розвитку уяви молодших школярів полягає в переході від репродуктивної її форми (простого комбінування уявлень) до творчої (побудови нових образів). У формуванні творчої уяви велику роль відіграють спеціальні знання. У початкових класах збагачуються й урізноманітнюються витвори уяви дитини, збільшується швидкість утворення образів фантазії, однак ще непросто дається учням створення образів об'єктів, яких вони безпосередньо не сприймали[7].

Протягом молодшого шкільного віку уява дітей зазнає змін. Спочатку уявлювані образи розпливчасті, але згодом вони стають точнішими і чіткішими. У 1-2 класах діти відображають кілька ознак предмета (переважно несуттєві), а в 3-4-х вже зосереджують увагу на значно більшій їх кількості, серед яких переважають суттєві. Перетворення образів уяви на початку молодшого шкільного віку незначне, а до 3-4 класу, коли учень отримує значно більше знань, образи стають узагальненішими та яскравішими[7].

На початку навчання для виникнення образу необхідна опора на конкретний предмет (наприклад, опора на малюнок при описі чи розповіді), далі розвивається опора на слово, яке є передумовою мисленого створення нового образу (написання твору за розповіддю вчителя, прочитаною книгою). Завдяки розвитку здатності керувати своєю розумовою діяльністю уява дитини теж стає керованішою, а її образи пов'язуються із завданнями, які ставить перед молодшим школярем зміст навчальної діяльності[7].

Задля визначення стану сформованості творчої уяви молодших школярів нами було проведено дослідження у КЗСШ № 107 серед учнів 4-го класу.

Основним нашим завданням було виявити, як відрізняються показники вчителів та батьків щодо рівня сформованості творчої уяви дитини та наші власні досліджувані показники.

З метою розв'язання цієї проблеми ми провели емпіричне дослідження, використавши опитувальник під назвою «Шкала Вільямса», у котрому прийняли участь батьки школярів та їх класний керівник, а також самостійно проаналізували рівні сформованості творчої уяви учнів, використавши проєктивну методика під назвою «Неіснуюча тварина» у інтерпретації М.З. Друкаревич. Дані дослідження представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні сформованості творчої уяви учнів
(за шкалою Вільямса та проєктивною методикою «Неіснуюча тварина» у інтерпретації М.З. Друкаревич) N=12

Рівні сформованості творчої уяви учнів	Шкала Вільямса		Методика «Неіснуюча тварина» у інтерпретації М.З. Друкаревич
	За оцінкою батьків	За оцінкою класного керівника	
Високий	33,4%	91,6%	16,7%
Середній	50%	8,4%	33,3%
Низький	16,6%	0%	50%

У ході дослідження з огляду на показники батьків було виявлено, що 16,6% учнів мають низький рівень сформованості творчої уяви, 50% учнів мають середній рівень сформованості творчої уяви і лише у 33,4% рівень сформованості творчої уяви є високим.

Щодо дослідження показників з боку вчителя, було виявлено наступне: 91,6% учнів класу мають високий рівень сформованості творчої уяви, тоді коли 8,4% учнів – середній і 0% - низький.

При порівнянні думок педагога та батьків щодо визначення рівня сформованості творчої уяви треба відмітити, що середні показники сформованості творчої уяви дитини з боку батьків значно нижчі за показники її з боку вчителя, що свідчить про те, що вчитель в цілому вище оцінює творчу уяву дітей в порівнянні із батьками, та у своєму оцінюванні вчитель є більш однорідним та диференційованим.

Виходячи із результатів власного дослідження маємо наступну картину сформованості творчої уяви молодших школярів:

- майже чверть учнів з класу намалювали абсолютно оригінальних, ні на що не схожих тварин, що свідчить про високий рівень сформованості в них творчої уяви;

- третина школярів із загальної кількості створили цілісний образ неіснуючої тварини за образом і подобою вже існуючих у світі тварин, що свідчить про середній рівень розвитку в них творчої уяви;

- половина учнів класу намалювали «нове» створіння дуже подібне вже існуючий реальній тварині, що свідчить про бідність уяви та низький рівень її сформованості.

Таким чином, в результаті проведеного нами дослідження ми встановили, що показники рівнів сформованості творчої уяви учнів з погляду класного керівника, батьків та нашого власного дослідження суттєво відрізняються, що свідчить про те, що інколи батьки у порівнянні з вчителем недооцінюють показники творчої уяви дитини, в той час як вчитель, на нашу думку, переоцінює її показники, намагається таким чином стимулювати учня для подальшого її розвитку та удосконалення у процесі навчальної діяльності.

Література

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. очерк: кн. для учителя. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
2. Дружинин В.Н. Психология. Учебник для гуманитарных вузов / Владимир Николаевич Дружинин. - СПб.: Питер, 2001. – 656с.
3. Зеньковский В.В. Психология детства/Василий Васильевич Зеньковский.- М.: Школа Пресс, 1996. - 312с.
4. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности/Евгений Павлович Ильин – СПб.: Питер, 2009. – 435с.
5. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб./Петро Андрійович М'ясоїд// 2-ге вид., допов. – К.: Вища школа, 2001. – 487 с.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии/Сергей Леонидович Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2002. – 720 с.
7. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб./О.В. Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
8. Трофімов Ю. Л. Психологія: підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.
9. Туник Е.Е. Модифицированные креативные тесты Вильямса./Елена Евгеньевна Туник – СПб: Речь, 2003. – 96 с.
10. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник./Віктор Борисович Шапар – Х.: Прапор, 2007. – 640с.